

Frá Lífvisindasetri Háskóla Íslands.

Efni: 158. Löggjafarþing 2026-2027 - Þingskjal 1 – 1. mál

Frumvarp til fjárlaga fyrir árið 2027

Lífvisindasetur Háskóla Íslands gerir alvarlegar athugasemdir við frumvarp til fjárlaga 2026 vegna niðurskurðar til samkeppnissjóða sem tilheyra málaflokki 07.10 um *Vísinda- og samkeppnissjóði í rannsóknum*. Í þessari umsögn gerum við málaflokki 17-550 um *Rannsóknasjóð sérstaklega* skil.

Á fjárlögum 2026 var fallið frá stórfelldum niðurskurði í *Rannsóknasjóð* og *Tækniþróunarsjóð*. Í umsögn menningar-, nýsköpunar og háskólaráðuneytis um fjárlög stóð eftirfarandi:

Öflugur stuðningur við samkeppnissjóði í vísindum og nýsköpun er í samræmi við stefnu og áherslur ráðherra menningar-, nýsköpunar og háskólamála, auk þess sem hún er í samræmi við stefnu ráðherranefndar í Vísinda- og nýsköpunarráðs og áherslur í óbirtum drögum að atvinnustefnu stjórnvalda. Fjárveitingar í Rannsóknasjóð hafa dregist saman á undanförunum árum, sérstaklega þegar horft er til verðlagsþróunar og mikilvægt er að snúa þeirri þróun við. Tillögur um hækkun framlaga hafa verið settar inn í fjárlagakerfið vegna annarrar umræðu fjárlaga 2026. Þar er lagt til að fjárveiting í Rannsóknasjóð hækki varanlega um 700m.kr og fjárveiting í Tækniþróunarsjóð hækki varanlega um 300m.kr. (undirstrikun okkar).

Á sama tíma auglýsti ráðherra í ríkisstjórn þetta fráhvarf frá niðurskurði með orðunum „Við rekum aðhaldssama ríkisfjármálastefnu til þess að ná niður vöxtum og verðbólgu – en forgangsroðum í þágu vaxtar og verðmætasköpunar til framtíðar.“

Niðurskurður í samkeppnissjóði á fjárlögum er því hvorki í anda stefnumótunar ríkisstjórnarinnar eða yfirlýstrar forgangsroðunar í þágu vaxtar og verðmætasköpunar.

Fjárframlög til Rannsóknasjóðs voru 3742 m.kr. árið 2026, sem var 669 m.kr. aukning frá því árið áður, en eins og áður sagði var fallið frá niðurskurði í sjóðinn til að forða honum frá hruni í úthlutun. Þrátt fyrir fyrirheit stjórnvalda um að aukningin í sjóðinn yrði varanleg, er fyrirætlaður niðurskurður um 62 m.kr. á fjárlögum 2027. Frá árinu 2016 hefur launavísitala hækkað um 86% (úr 87,0 í ágúst 2016 í 171,4 í ágúst 2026) en styrkir sjóðsins fara að mestu í launagreiðslur ungs vísindafólks. Ríkisframlög til Rannsóknasjóðs árið 2016 voru 2470 m.kr. sem uppreiknast í 4866 m.kr. að núvirði miðað við launaþróun. **Framlög til Rannsóknasjóðs hafa því lækkað um 24% frá 2016 að raunvirði.** Á sama tíma hefur raunvirði framlaga ríkisins til nýsköpunar og þróunar meira en sexfaldast að raunvirði (sjá meðfylgjandi graf) og næstum þrettánfaldast í krónutölu, en þar vega endurgreiðslur á kostnaði nýsköpunarfyrirtækja þyngst. Hrópandi ósamræmi er því í því fjármagni sem fer til grunnrannsókna í samanburði við endurgreiðslur vegna nýsköpunar og þróunar, þótt viðurkennt sé að árangur í nýsköpun byggi á öflugri fjárfestingu í grunnrannsóknum.

Ef horft er til ríkisfjármálaáætlunar sést að þetta ósamræmi milli fjármögnunar grunnrannsókna og nýsköpunar mun ekki breytast mikið næstu ár, þar sem gert er ráð fyrir sambærilegum niðurskurði á báðum sviðum.

Árangurshlutfall Rannsóknasjóðs hefur lækkað stöðugt á síðustu árum eða frá því að vera 25% árið 2013 og niður í tæp 15% á síðasta ári. **Árangurshlutfallið verður að óbreyttu um 13% í næstu úthlutun** en umsóknir í sjóðinn eru nú í faglegu mati. Þetta er algerlega óásættanlegt og jafngildir því að skrúfa fyrir súrefnið í nýsköpun á Íslandi og þjálfun ungra vísindamanna. **Þetta verður lægsta árangurshlutfall frá upphafi** í sjóðinn, auk þess sem heildarandvirði fjárveitinga er orðið lægra en gerðist á árunum eftir fjármálahrun þegar mikill samdráttur var í ríkisfjármálum.

Þessi niðurskurður mun bitna harðast á nýrri þekkingaröflun fyrir nýsköpun sem er borin uppi af ungu vísindafólki í meistara- og doktorsnámi og nýdöktum. Þetta kemur einkum niður á ungum vísindamönnum sem eru að feta sín fyrstu spor sem sjálfstæðir rannsakendur en þeir eiga mjög erfitt uppdráttar hjá sjóðnum þegar árangurshlutfall er eins lágt og verið hefur undanfarin ár.

Niðurskurðurinn er því í hrópandi ósamræmi við nýja atvinnustefnu stjórnvalda þar sem lykilviðfangsefni og áskoranir felast meðal annars í vísindum og nýsköpun sem drifkrafti verðmætasköpunar. Í því felst öflugur mannauður þjálfður í vísindalegum vinnubrögðum sem er lykillinn að því að hægt sé að mæta nýjum áskorunum t.d. í heilbrigðisþjónustu og lausnum sem leiða til þekkingartengdrar verðmætasköpunar.

Lífvísindasetur vinnur að því að efla grunnrannsóknir og þjálfun nema á sviði lífvísinda. Á undanförunum áratug hefur setrið endurskipulagt og samræmt rannsóknnaumhverfið á Íslandi til að efla rannsóknir og tryggja þannig þjálfun nema til framtíðar. Starf setursins miðar að því að efla heilbrigðis- og líftækni á Íslandi, en mikilvægi þessara atvinnugreina hefur farið hratt vaxandi á undanförunum áratug og mun vaxa hratt til framtíðar. Ísland er í forystu á mörgum sviðum lífvísinda og markmið Lífvísindaseturs er að efla þessa forystu enn frekar. Þetta markmið samræmist atvinnustefnu ríkisstjórnar Íslands mjög vel.

Eðlilegt er talið að árangurshlutfall úr samkeppnissjóðum á borð við Rannsóknasjóð, sem er hornsteinn vísinda í landinu, haldist **að lágmarki 25%**, sérstaklega ef árangur Íslands af sókn í sjóði sem í boði eru frá rammaáætlun ESB eigi að gagnast og aukast. **Staða Rannsóknasjóðs er nú svo bág að stórum hluta umsókna sem hljóta hæsta gæðastuðul eftir alþjóðlegt jafningjamat er vísað frá vegna fjárskorts, þvert á það sem til þyrfti til að efla sókn í Evrópuáætlunina.** Til þess að auka sókn í erlenda samkeppnissjóði þurfa Íslendingar að efla enn frekar grunnfjármögnun rannsókna heima fyrir. Greiningar sýna að þeim löndum gengur best í sókn til Evrópusambandsins sem hafa öflugastan stuðning heima fyrir (Þýskaland, Bretland, Sviss og Holland). Til þess að efla samkeppnisstöðu Íslands gagnvart sjóðum ESB þarf grunnfjárfesting í rannsóknum á Íslandi að haldast hlutfallslega í hendur við fjármögnun til ESB. Líta þarf til þeirra landa sem ná mestum árangri og læra af því. Takmörkuð framlög til Rannsóknarsjóðs draga mjög úr grunnrannsóknum og hafa bein neikvæð áhrif á nýsköpun og atvinnulífið.

Ef tryggja á að Rannsóknasjóður nái 25% árangurshlutfalli og haldi í við launaþróun frá 2016 þurfa fjárframlög til sjóðsins að vera **4.866 m.kr. árið 2027**. Það er því ljóst að **í Rannsóknasjóð vantar 1.186 m.kr. í fjárlagafrumvarp fyrir árið 2027**. Þetta er þó ekki nægjanleg aukning. Ef ný stefna Vísinda- og nýsköpunarráðs um að fjárfesting til rannsókna og þróunar verði 3,5% af vergri landsframleiðslu árið 2035 á að ganga eftir, þyrfti um 6.000 m.kr. aukningu á hverju ári í þennan málaflokk fram til 2035. **Fjárlagafrumvarp ríkisstjórnarinnar fyrir árið 2027 er því í hrópandi ósamræmi við útgefna stefnu og markmið ríkisstjórnarinnar.**

Lífvísindasetur Háskóla Íslands skorar því á stjórnvöld að efla hlut Rannsóknasjóðs á fjárlögum. Það verður heillaspor og mun efla grunnrannsóknir sem skila sér í bættri þekkingu sem er grunnforsenda til eflingar vísindalegrar menntunar, nýsköpunar og framþróunar í íslensku heilbrigðiskerfi og atvinnulífi.

Með vinsemd og virðingu, fyrir hönd stjórnar og félaga í Lífvísindasetri,

Erna Magnúsdóttir, PhD

Stjórnarformaður Lífvísindaseturs
Háskóla Íslands, Læknagarði, Vatnsmýrarvegi 16
101 Reykjavík
netfang: erna@hi.is www.lifvisindi.hi.is,
<https://www.facebook.com/lifvisindi>